

ORGANULU

LUMINAREI.

Gazeta Beserecésca, Politica, e literaria.

Cu pre Gratiosa invoientia.

Sambata

Nr. III.

18 Jan. 1847.

A U S T R I A.

VIENA, 3/15 Jan. Maiestatea Sa parintiesce se indurà a denumi pre Inaltia sa caes. reg. Archiducele STEFANU fiulu fericitului JOSEFU fostului Palatinu al Ungariei, pana la alegerea Palatinului in Comitiale tieriei dupa legi facunda, de al Seu Locu-tienatoriu si Presidentu al Tablei septemvirale.

Viena, 2 14 Jan. Scirea despre repausarea Archiducelui Palatinu sosita acolo la dioa dein susu demaneti'a in cea-mai afunda intristarea arunca inalt'a Curte imperatesca. Doliulu de curte va se tieni 6 septemani, dela 6: 18 Jan. pana 2: 14 febr. celu mare, ér' dela 3: 15 feb. pana 16: 28 febr. celu micu.

Buda, 6: 18 Ian., la 3 ore dupa amédia di se implini ducerea trupului Inaltiei sale repausatului Archiduce si Palatinu in cript'a archiduciale. Ceremoni'a acestii triste inmormentari o implini Inaltimea sa Principele Pimate al Ungariei, de facia fiendu Inaltiele sale Archiducii Franciscu, Leopoldu, Stefanu si Iosifu impreun'a cu principele Modenei in doliu de curte dupa datin'a veche ispana, si ne numerate alte dignitati si deregatorii beserecesci, civile si militare. In 7: 19 demaneti'a la 10 ore Inaltimea sa celebra liturgia de tristatiune pentru inaltulu repausatu, intru care si Marimile sale Episcopii dela Vespren si Alba regia luara parte. (Gaz. Nat.)

CLUSIU. In Sied. XXI, 1: 13 Jan. Un Comite amicu a poporului intre alte asiá cuventã. „Cine e, intréba, care nóa nobililoru ne castiga averi, cele de viatia? Colonulu. Cine e, care in loculu nostru porta spesele tierii? Colonulu. Cine e, care lucurile publice, care drumurile, puntile, impleturile, le face, si platesce spre tienerea lor? Colonulu. Si ce urméza de intr'aste, tote? Mai pucinu negresitu nu, de câtu cà si a nostra, a nobililoru si alesu a puitoriloru de lege, sânta si ne-aparata indetorire este, interesele acestei numeroase, folositoare, si indrásnescu a dice, vrednice de pretiuire clase a poporului cu senu fierbinte a le cuprinde; sânta indetorire ne e, acésta clase a poporului intr'acésta casa cu

intinsa luare a-minte, grige si credentia a o representá. Deintru aceste cantari purcediendu, cu incredentiare indrasnesce cuventatoriulu a dice, cumca si intr'asta materia (ca cu introducerea noului urbariu darea se nu crésca), ce nu pre privilegiati ci singuri pre coloni atinge, se cade a face ceva de in buna ora.“

Intr'aceasi Sied. la intrebarea propusa de Presidentulu staturiloru dupa proiectulu Deputatului Albei de giosu, partea de antáiu: Cumca SS. si OO. dorescu prein lege ase incredentiádespre acea, cádespusetiunile urbarialenu voru tragedupa sine crescerea darei, se acceptá cu mare maioritate; cealalta parte o amu inscientiatu in Nr. II.

Clusiu, 2: 14 Jan. In Sied. XXII, mai multi Deputati dédera protestatiune, si alesu al tienutului Fagarasiului cu 48 subscrisi intr'acestu intielesu: cumca, de cum va in urm'a enunciatiiunei de eri greutatile poporului aru cresce, greutatea responderii prein acesta a loru dechiarare voru a o lapedá depre sine.

Clusiu, 7: 19 Jan. In Sied XXV, se finira desbaterile asupr'a intrebării de eri, enuncianduse

1, cumca ne-aparata fiendu trebuenti'a introducerii urbariului, acést'a nu se pote aterná dela o mesurare a tota tier'a;

2, cumca cu ocaziunea introducerii urbariului nu se voru impiedecá nici domnii nici colonii, cei ce voru voi comasare;

3, cumca de modulu introducerii urbariului se voru intielege SS. si OO. la loculu seu dupa deslegarea intrebării; ce e colonicatura?

PRINCIPATELE ROMANESCI.

Gaz. Un. de A. scrie dein 26 Dec. „Sportarea bucateloru de in Romania in lunile dein urma fu insemnata, socotinduse in pretiu ca de 300,000 galbeni. Maimari sunt provisiunile adunate la Dunare, ce astépta cumparatori straini, ci carii inainte de prima-véra a-nevoe se voru aflá.—Fiulu Principelui BIBESCU e receptu in scol'a militare dela St. Cyr in Francia. Principele se pare a voi a dá fiiloru sei o crescere intregu francésca“.

A N G L I A.

Lord J. Russel ministrulu primariu trimise catra membrii liberali dein Camar'a comuniloru acestu circulariu: Downing—street, 23 Dec. 1846.

Domnulu meu, am onore de a ve inscientiare, cà readunarea parlamentului fiendu fipta pe 19 Jan. se va purcede la negotia de o mare impurtatiune dela inceputulu siedentiei. Iomi eau libertatea de a ve cerere fienti'a de facia.

Am onorea, etc.

J. Russel.

(Journ. des D.)

F R A N C I A.

PARIS, 11 Jan. st. n. Regele deschise astadi Sessiunea politica a Cameriloru Franciei de in 1847. Elu veni acum a 19 ora de 17 ani in midi-loculu Cameriloru, incongiuratu de fii sei; si presenti'a sa fu salutata de cele mai vii orari, dein care o mare parte e indreptata catra person'a lui.

La 1 ora dupa amedia-di regele esi dein palatialu Tuileriiloru. Fii sei Principii Nemours, Joinville, Aumale si Montpensier se află in trasur'a M. sale. Tunulu Invalidiloru facu cunoscuta plecarea regelui catra Palatiulu Bourbon.

Regele purtându uniform'agardei nationale, rosti depre tronul un cuventu, intru care atinse de infortuniile ce senti Francia in tomn'a trecuta, bunulu intielesu intre potentiele dein afara, casatoria Principelui Montpensier cu Dona Luisa-Ferdinanda Infantes'a Spaniei, negotiale cu staturile dela Plata, Cracovia, starea dein launtru, si Algeria.

Regele inchiă cu aceste cuvinte: „Domnii miei, o sentire comune ne insufletiesce. Voi toti, precum io si ai miei, sunteti inchinati fericii si mariei patriei nostre. O sperientia indelunga ne au luminatu despre politic'a ce se cuvine intereselor morale si materiale, si care vase asecreze intru prezentu prosperitatei, intru venitoriu desfasurarea impaciuitore si regulata a ursiteloru sale. Io asteptu cu incredentiare dela patriotismulu vostru si a vostra intieptiune, concursulu trebuentiosu spre implinirea acestei mari opere. Se ne ajutam impromutatu intru purtarea greutatii ei; Francia va reculege fructurile ostenelelor nostre“.—Camerile: „Forte bine! Vive le Roi! Fortebine“.

Regin'a Franciei cu fia-sa regin'a Belgiei, Principesele Joinville, Aumale si Montpensier se află in tribun'a reserbata loru. In corpulu diplomaticu se vediu si al marei Britanii.

Siedenti'a se redica la 2 ore dupa ameadii. O noa salutare de artileria anuncia capetulu solenitatei.

I T A L I A.

ROMA, 1 Jan. St. n. Cetatea nostra inca o data fu marturia de un'a de intr'acelea sapte afectuose si voluntarie, prein care asia bine se descopere amorulu supusiloru catra Supranii loru. —In demaneti'a dilei de antaiu acestui anu o multieme nenumarata de persone se aduna in pia-

tiulu poporului (piazza del Popolo), cu cugetu de a se duce de aci intr'al Quirinalului inaintea Residentiei Pontificale, spre a ora S. Parinte un inceputu prea bunu a anului, si cele mai bune fericitati pentru binele a tota Beserec'a si al credentiosiloru supusi ai sei. Acestu cugetu, ce acum precupa mentile romaniloru, se puse in lucrare cu un ordine demirare sicu o armonia inca mai minunata.—La aretarea S. sale fu o strigare de bucuria, de entusiasmu universale. Facunduse tace-re, si multiemindu cu cele mai urbane demustrari tuturoru adunariloru, S. sa se despuse a recita rugatiunile solenei binecuventari, cui respundea corulu poporului, casi cum ar ave numai o boce. Urmă dupa aceea Binecuventarea, si un amen sonorou si prolongatu dede implinire acestei serbatoresci si piose solenitati. (Diario di Roma)

Se scrie dein Constantinopoli, 17 Dec. Legatul de Viena, schekib Effendi va se plece in scurtu catra postusi, si e decisu ca trecundu prein Italia se se opresca la Roma spre a fericită pre noulu papa dein partea sultanului, fapta fara precedentii in istori'a imperatiei turcesci. De partea sa si guvernulu pontifical trimise la Constantinopoli cu o misiune pre D. Escalon, general-consul al seu la Marsilia. Acestea sunt cele de antaiu apropiari diplomatice, ce Divanulu le va ave cu curtea dela Roma. Acea e o fapta onorata pentru Catolicismu si care arata dein destulu, de ce despusetiuni liberale sunt insufletiti Sultanulu si ministrii. Urele religiose mergu scadiendu, o apropiare progresiva se lucra, si se luă aminte, ca Gazet'a statului turcescu luă in columnesi doi articuli forte favoritori Santului Parinte, ce mai alalta eri era obiectulu urgiiloru dein partea a totu bunulu musulmanu, si căi dă de plinu tote aceleasi titule cesi celor'alalte capete incorunate. (Journ. des D.)

Enciclic'a noului Pontifice catra Episcopii a tota beserec'a Romana incepu a se tipari intr'ega latinesce si in Foiea beserecesca Rel. si Crescere Nr. 5.

P E N I N S U L A P I R E N E A.

PORTUGALIA La 22 Dec. se repurtă o victoria completa asupr'a Insurgentiloru la Torres vedras. Comitele Bomfin cu 140 officari sededera prinsu. Cea mai mare pierdere patira studentii de la universitatea dein Coimbra.

Spania, 31 Dec. Regin'a deschise in asta di Curtile (cortes) in persona.—Prein un Decretu reg. dein 30 Dec. se denumi de Presidentu Senatului Marchisulu de Villuma. Olozaga, ce ca alesu deputatu, indrasni a se intoarce in Spania, fu prinsu si dusu in castelulu dela Pampeluna, unde se va tiené, pana ce voru alege curtile de sortei. Acesta mesura a ministeriului descepta o sensatiune forte mare.

A M E R I C A.

La 8 Dec. a. tr. se deschise Congresulu Statelorunite in Washington cu scrisorea Presidentului Polk trimisa, care acum fu mai lunga de catu in anii dein urma, si intr'un jurnalunglescu cuprinde mai 9 colonne desu tiparite.

Armele republicei asupr'a Mexicanilor sunt inca totu victorioase; la 30 Nov. cuprinse Gener. Wood cetatea Montelava fara versare de sange. (G. U. de A.)

M I S C E L E.

Earn'a.

Madrid, 26 Dec. Noi avem in est'an in tota Spania frigu infricosiatu, cu care numai celu dein 1829 se pote asemena. Pretutindinea ghiacia si niè afunda, si de aci si pan'acum multe infortunie, alesu intra munti si drumurile de tierra. Postiile sosescu forte tardiu, si mai multi curieri inghiaciara de o luna in coce sau perira in cadere de niè. Inca si multe ne-sanetati domnescu si morti ne-preveduite.

Venetia, 31 Dec. In urma si aici èrn'asi puse piciorulu, si un geru ne-cunoscutu apasa Venetia si ingiurulu. Lagun'a mena ghiacia, si noi avuramu 5 grad. suptu nula, ce e forte rar.

Germania. De caracteristic'a acestei erni se tiene, cà dein departe si de a prope se anuntia un numeru ne-spusu mare de periri in ghiacia. In Silesia nusi aduen a-minte nici in trecutulu celu mai departe de oèrna in care atati omeni se fia peritu de frigu ca in dilele dela 12-20 Dec. st. n.; in unele cercuri sunt pan'acum prein deregatoria inscientati 8-10 inghiaciati. Asemenea si dein Moravia.

Polonia, 13 Dec. Tempestatea in est'anu la noi ecu totulu abnorma. Niè si plòia, frigu aspru si aeru blându se schimba ne'ncetatu. Niè cadiu la noi preste totu luandu pucina, si pentru cale de sania nu de ajunsu.

St. Petersburg, 26 Dec. Ern'a nostra se insemna asta data prein caderi de niè prea de prisosu, si otemperatura forte blânda.

L I T E R A T U R A.

Literatura francesca.

In Literatura nemica nou, publiculu se pare a nu ceti nemica, si urmarea ecà nimene nusi ea ostendela de a scrie ceva, ce ar meritá a se ceti. In acestu momentu Parisu ecoperitu cu carti illustrate in legaturi aurite, ce sunt destinate spre daruri la anulu nou, si spre alta nemica in lume nu sunt de tréba, ear' opere intr'adeveru nu esu cu totulu. Ne cumpatat'a literatura a Foitioru au inghititu pre tote celelalte, si in urma s'au inecat si pre sine. Jurnalele sunt necesitate a aflá altu ceva spre a interitá palatulu cetitoriloru sei. Cum estarea bibliopoliei intr' asiá impregiurari, lesne se pote socoti, si de va merge totu asiá, in urma va se patiesca ca in Italia, unde autorulu insusisi tiparesce cartea mai fara sceptiune, si o imparte intre cunoscuti cá se o póta da in mânule omeniloru. Statulu, Academiile, societatile erudite, si scolele cele mari ingrigescu de carti erudite, spre care publiculu mare nu are gustu, nici pote se aiba, dar lipsesce acea in Germania ear mai alesu in Anglia asiá numerosa clase de carti, care totu omulu cultivatu cu placere si folosu le pote ceti; ear' culp'a este a

publiculu, care nu voesce acetí nemica cevasi seriosu. Suptu Restauratiune erá cu multu mai bine, cându operele lui Villemain, Guizot, Cousin, Thierry, Mignet, Vitet, Lamartine, si altor'a se ceteau cu fometie, si esirea loru erá o forma de eventu. De aci incepù fabricarea de carti, de Advocatu si consortii. Revolutiunea luà scriitorii sii aruncà intru administratiune, politic'a ocupà cetitorii, si astadi nu au mai remasu de catu onepasare ce se desféta in luxu materiale, si càru tota desfetarea intelectuale ne suferita; nimene nu mai are biblioteca ci numai vasa japanesci si porcelanu de China cu comode impuse. — Asiá serie un corespondente a Gaz. Univ. de Augsb. de in Paris, 17 Dec. 1846. Dupa asiá fenomene in capital'a civilisatiunei moderne, noi cei mai obscuri putem se punemu urechea pe capetiu cu inima usiurata, cu cunoscintia chiara, ca si airea nuse intempla mai almintrea decatu la noi.

Acestea voru se dica, cà cartile pentru clasele de midi-locu sunt prea rare, de ora ce in catu pentru cartile erudite nici o data nu au fostu Francia mai fructuosa ca acum.

Constitutionelulu, dupa Journ. des D. anuntia pe 4 Ian. a. e. esirea alui a VI. tomu de in istoriea imperatiei de Thiers. Tomulu acest'a ce etiparitu, si dupa carele continuatiunea fara intardiare va se urmeze, cuprinde Ulm si Trafalgar, Austerlitz, si confederatiunea Renana.

Literatur'a germana.

Berlin. Precum se scie, de vre o cati va ani Profesorii dela universitate si alti barbati invetiati de aici tinu èrn'a prelectiuni publice, care mai alesu la dómne afla mare placere. De in banii de intrare se adunà un capitalu de 4000 taleri (6000 fl. bani de arg.) earii dupa propusulu profesorulu Raumer, carele manduce tota intreprinderea, se strapusera magistratulu cu conditiune de a fundá de intr'insii biblioteci pentru poporu, de care in diverse quartiria acetatei patru au de a se redicá. Magistratulu insarcinà pre consiliariulu de scole Dr. Schulz spre ale infientiá. Directorii scoleloru cetatei aut dascalii, carii mai de a prope se voru interesá, au se porte deregatoriea de bibliotecarii poporulu. Fia-care de in poporu, pentru a caruia purtare morale un cetatianu va garantizá, are dreptulu de a dobandi carti de intr'insule gratis spre cetitu. (Gaz. Univ. de Augsb.)

Pre frumosu exemplu dein partea acestoru Profesori, si care meritèza de a se imitá, ori unde suferè starile impregiuru. Dar' la noi? Si unde este vre un poporu, care atat'a trebuentia se aiba de invetiatura? — La noi ar fi de o cam data cu totulu fara folosu, cà dintru poporu nimenea nu se ceti.

Berlin, 20 Dec. O societate de barbati, cei mai cunoscori de istoria patriei loru: Pertz, Grimm, Lachmann, Ranke, Ritter, suptu protetoratulu Regelui Fridericu W. IV, incepù a dà a fara intru o traducere germana 'Scriptorii antici-tatei germane', intru carii se voru aflá toti scriptorii seau estrate deintr'insii, càti au scrisu de-

spre germani dela Iuliu Cezariu incepundu pana la sec. XV. ca oprelucrare a⁶ Monumentelor Germaniei⁷ date afara in limb'a latina de Pertz.

O intreprindere in senulu unei natiuni atatu cultivate si ne lipsite de adunari istorice de tota latorea, nicairi nu ar avé lipsa de afi atatu imitata, catu la Romani, si dupa inceputurile ce vedemu, macaru speramu ca multe voru se esa la lumina, ce pana acum erau imprestiate si ascunse, nu near strica, deca catu de pucinu neam mai inti pasii, ca tempulu tace si trece, si vai de cei ce au lasatu se treca fara de al folosi.

F R A G M E N T E

dein Diariulu unui Crestinu.

Conscientia e judele propriu al omului. Acést'a, de esti bunu, mângaié si revérsa bucuria pe facia-ti; repausu si indestulare castiga inimei, dá putere trupului, indrasnela sufletului. De esti reu, mustra, supera, neodichnesce.—Betulu, desmerdatulu, si rapitoriulu, dupa ce facu fara-delegea, e fara voia, nemultiemitu, maniosu. Cu catu mai desu, cu catu mai orbescé au facutu reu, cu atat'a mai multu crescú nevoile; in urma adese ori ajunge la turbare si nebunia; pierdesi mintea, dupa cesi predá voia buna, omenia si sanatatea. Ea a minte dara cuventulu conscientiei sufletului teu, onorézao si ourméza. De o nepretinesti, la perire pleci.

Cércate si te judeca pre tine insuti catu veri puté mai strinsu in tote dilele; si in scurtu vei semti folósale cercetáriti de tine si bine cuventetorele frupturi. De vei lucrá pucinu si te vei osti, merunteti voru fi si meritele; ear' de vei face totu intinsu atat'a, catu esti in stare de a face dupa binecuventarea si mesererea D. dieului; asiá de in di se va imbunatatí stareati morale, si dein tine orcandu va puté se ésa omu insemnatu si cetacianu dein tote cautarea folositorin. Dereptu care vedi si ea a minte strinsu, ca precum dice S. Paulu, gratia D. dieésca se nu o negrigesci. Infricosiata va se fie dina marei socotele spre toti aceia, carii pucinu bine au lucratu in via-tia loru.

REU CRESCUTU FICSORLU.

In dialectu macedonicu. *)

Uná doamnă mintimená¹ avea unu hilju², shi ahtantu lji era frica si nu lu lanzizascá³, catu nu ma ia, ma shi tuci di in casá nu cutiza si lji aspargá volta⁴. Ficsorlu di mare lasare pre voltá a lui vine di se fece unu njicu tyranu, truba⁵ di reu, cando nu lji se fecea ke-

*) Noi publicamu acesta istoria de in Gramm. macedonorom. de M. G. Bojadzchi, Vien. 1813.8. de intré Fabule, icá Paramithe shi Istorii alepte⁷, ca de intré ins'a, cei ce nici au auditu romani despreste Dunere graindu romanesce, nici au acea Gramatica, sesi facu o i-dea catu de pucinu de firea acestui prea interesatu dialectu. Ortografia e intréga a autorului, fara schimbare, in care mai alesu de insemnatu e, ca sh se pronuncia ca sch germ. es ca tsch, ce ci ca ze zi, si z in unele cuvinte ca gi in ortografia nostra.

fea. Barbatlu a† domnilji. fara⁶, oaspiçlji⁷ zicea, ca nu face gjine⁸ cu ficsorlu, si cá ashí⁹ va si lu keardá¹⁰. Ma tute¹¹ incotu¹². Uná zuá acolo in¹³ shedeá tru¹⁴ odá a ljei, avzi cá planze*) hilju su¹⁵ tru uboru¹⁶, care di trubatu⁵ ci era shá zgri-ma¹⁷ faça, cá unu uzmikeyaru¹⁸ nu lji dedea uná lugurie¹⁹ ci cáfta²⁰.—Ci²¹ grobianu eshti, face doamna a uzmikeyaru, cá nu lji dai luguria ci cáftá; tr'oará²² si lu asulci.—Pre páne doamnă, zise uzmikeyaru, lasi lji creapá caplu pánu mane, shi napoi nu va si u²³ aibá.—Pre aiste greaiurá²⁴ se demonipseashte doamna, shi trecundu pretu²⁵ oda iu era barbatu su cu nescanci²⁶ oaspici lu roagá si jiná²⁷ dupá ia si azneascá²⁸ unu ahtare nerushnosu uzmikeyaru, ci sta contra a doamnă sai. Maritlu care feceá ahtantu volta a muljeri sai cátu ia a hilju sui, se duce dupá ia sculáundu numerlji, e oaspiçlji staturá pre fridá²⁹ si veadá trá³⁰ care era disputacia³¹.—A lai, zise domnulu a uzmikeyaru, cumu cutizashi tu si stai contra a doamnă tai? catrá ci nu dideshi a ficsorlu a cea ci cáftá? —Doamne, face uzmikeyaru, lasi lji da doamna seste³² cá poate. Are jumitate di oará ci vizu luna tru cová, si cáftá si lji u dau.—Avzindalui³³ aiste greaiurá domnulu shi oaspiçlji nu puturá si se cená di aridere, shi doamna cu tutu acea ci erá niraitá³⁴ nu putu si nu aridá, di apoia ahtantu se rushiná catu vine di se indrepse³⁵, shi di nebunu shi laiu ci era, lu fece di apoia ahtare ci te loa bucuria si lu vezi†. Multe mumánji lasi lja di aista inveçu.

1 intiepleta?—2 fiu, h in locu de f, ce si deincece pe multe locuri se aude.—3 l. langediasca, ge ca ze, dela langedu intru intielesulu: bolnavu, Cazan. de 1580, col. II, foia 5, fac. 2:—„langed erá si me socotitu“,—„candute vedium langed“.—4 voia dela voluntas.—5 turba, ca frumosu in locu de furmosu.—6 fraticea?—7 amicii.—bine, ca in Transilv.—9 asiá, de multu si deincece de Dunere.—10 pierda, ca in Trans.—11 tote, Cart. lui Moisi. Orast. 1581, Ex. XXXV, 33: „tute siase“, XXXVI. 2., tute diece“, 8 „tute unspre diece“.—12 in desiertu.—13 unde, demultu si in Trans. Cazan. III, 3, 6: „iu nece furii o sapa, nece o fura“,—„iu este inima voastra“.—14 intru, scurfatu.—15 noi: fuso.—16 curte deinainte.—17 sgaria, ori franc. grimace?—18 turc. sierbitoriu.—19 lucru.—20, cauta, cerea, lat. captare.—21 Ce.—22 intru óra, numai de catu.—33, o.—24 graiuri, demultu si la noi: graiure, lucrure, in locu de gráuri.—25, prein, scurfatu dein: pre intru.—26 niscari.—27 vina, vie, j aici ca italianescu in locu de v, asiá si in Trans. pe aloenrea.—28, dela ung. üzni?—29 ferestra, grecescu.—30 scurfatu dein: intra, despre.—31 se vede a fi neologismu.—32 de cumva, dein: si este.—33 audindu.—34, maniosa, in locu de iniraita, dela in si ira.—35 trecutulu perf. dela indregu in locu de indreptu.

† In Gram., „Barbatlu o domnilji,“ dein smintela.

*) l. plange.

† l. In Gr., „si lu vezu.“

Pretiulu bucateloru.

In piatiulu Blasului, Joi 16 Jan. in c. m.

Gran curatu, 1 fl. — mestecatu 52 xr.
Secara, — 40 xr. — Cucuruzu 32 xr.
Alacu — 20 xr. — Ovesu 20 xr.